

NÉPIRTÁSOK A SAJKÁS-VIDÉKEN

Kollektív bűnösség – 67 év után is

Hatvanhét év után se történt előrehaladás a csurogi, zsablyai és mozsori magyarokra 1945-ben kimondott, mind a mai napig fenntartott „kollektív / közös bűnösség” és koholt vádak ügyében. Úgyszintén megoldatlan az áldozatoknak kijáró végtisztesség és méltó megemlékezés jogának biztosítása. Akadozik az események hatékony tudományos feltárása, és az elkövetőket sem nevezték még meg.

A történészek továbbra is többnyire adósak az 1944-1945-ben történt magyarellenes megtorlások teljes felderítésében. A háború utáni nemzedékek számára nem csak az események ismerete hiányos, de azt sem tudják pontosan, hogy a vajdasági magyarokra, a csurogi, zsablyai és mozsori magyar lakosságra, vagy csak a csurogi magyarokra mondták ki a kollektív bűnösséget. Mikor és ki által történt ez?

Elhallgatott események

1. A több mint fél évszázadig elhallgatott eseményekről először a Tartományi Képviselőház szólalt meg – talán még a 2000. október 5-i hatalomváltás lendülete hatására –, amikor a 2003. február 28-án megtartott ülésén rezolúció fogadott el a kollektív bűnösség eltörléséről (Vajdaság Autonóm Tartomány Hivatalos Lapja, 2003. március 24., LIX évfolyam, 5. szám, 65. o.).

A Képviselőház „feloldotta” a Vajdaságban élő „egyes nemzeti közösségeket” a múltban igazságtalanul rájuk hárított „kollektív bűnösség alól”. Egyúttal „síkraszáll a II. világháború alatt és közvetlenül utána elüldözött, ártatlanul megvádolt és ártatlanul szenvedett valamennyi személy teljes mértékű rehabilitációjáért, minek során nem vitatja el mindazok egyénileg megállapított felelősségét, akiknek bűnössége független bíróságok előtti törvényesen lefolytatott eljárásban bebizonyosul” – olvasható a határozat szövegében.

A rezolúció által a tartományi kormány kötelezettséget vállalt, hogy „az elszenvedett igazságtalanságok áthidalása érdekében áttekintést készít a II. világháború alatt és után hozott valamennyi olyan normatív aktusról, amelyek egyes vajdasági polgárok kollektív bűnösségének elvén alapultak”, valamint hogy „javasolni fogja a tartományi és a köztársasági illetékes szerveknek, hogy ezeket a normatív aktusokat helyezték hatályon kívül”.

A későbbiek során azonban ez a határozat többnyire feledésbe merült. A meghozatalakor sokan azt is gondolták, hogy a szerb parlament rövid időn belül – a két nép történelmi megbékélését segítve – hasonló nyilatkozatot tesz, és ezzel pont kerül a véres történelmi eseményekre. Ilyen határozat meghozatalára a szerb parlamentben azonban mind a mai napig nem került sor.

2. A Magyar Országgyűlés 2004. december 14-én, a délvidéki magyarokkal szemben, a kollektív bűnösség elve alapján elkövetett véres cselekmények 60. évfordulóján című határozatban ítélte el „mindenfajta diktatórikus rendszert, illetve diktatúrára való törekvést, amely megfosztja állampolgárait az emberi méltóságtól és elidegeníthetetlen szabadságjogaitól”. (A határozat hivatalos szövege a Magyar Közlöny 132/2004 számában jelent meg.)

Az országgyűlési okirat kimondta, hogy a jugoszláv kommunista partizánrendszer utasítására 1944-ben, a mai Bácska és Bánát, valamint az ún. baranyai háromszög területén „mintegy 130 településen több tízezer magyar férfit, nem ritkán asszonyt, sőt kiskorúakat is megkínzottak és kivégeztek. Három település teljes (Csurog, Zsablya és Mozsor – B. A. megj.) magyar népességét kollektív bűnössé nyilvánították, elhurcolták és koncentrációs táborba zárták, majd összes ingó és ingatlan vagyonától örök időkre megfosztották”. Az áldozatok kárpótlását azonban – valószínűleg külpolitikai megfontolásból – nem említi.

3. Az Európai Parlament 2009. január 15-én július 11-ét a srebrenicai áldozatok emléknapjává nyilvánította. Srebrenicába 1995-ben a boszniai szerb fegyveres erők alig néhány nap leforgása alatt több mint nyolcezer muzulmán polgári személyt öltek meg a város környéki hegyvidéki erdőkben.

A potočari emlékmű

Jórészt ennek az uniós eseménynek a hatására, a Szerbiai Képviselőház 2010. március 31-én egy négypontos nyilatkozatot fogadott el „a srebrenicai bűncselekmény elítéléséről”, amelyben „a legélesebben elítélte a bosnyák lakosság ellen 1995-ben elkövetett bűntettet” és támogatásáról biztosította az állami szerveket az akkor még bujkáló (2011. május 31-én hágai Nemzetközi Törvényszéknek átadott) Ratko Mladić, a boszniai szerb hadsereg volt főparancsnokának letartóztatásában. Arra azonban már nem volt ereje, hogy kimondja: Srebrenicán népirtás történt. És 1944-1945-ös vajdasági vérengzésekről is tovább hallgat.

Kollektív bűnösök

1. A Megszállók és Segítőik Vajdasági Bűncselekményeit Megállapító Bizottság, a 2/45 számú, 1945. január 22-i keltezésű szigorúan bizalmas határozatával az akkori zsabalyi járáshoz tartozó Csurog község minden magyar lakosát „háborús bűnösnek nyilvánította”.

Másnap reggel – az említett bizottság követelésére – megkezdődött a magyar lakosság összeírása és tömeges internálása is. – Három Sajkás-vidéki falu Csurog, Zsablya és Mozsor – teljes magyar lakosságát kollektív bűnössé nyilvánították, s legalább háromezer embert, a járeki haláltáborba hajtottak – mondta Csorba Béla a kommunizmus délvidéki áldozatairól tartott 2011. november 25-én megemlékezésen a Magyar Országgyűlésben (Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL IX. évf. 268. szám, 2011. november 30.).

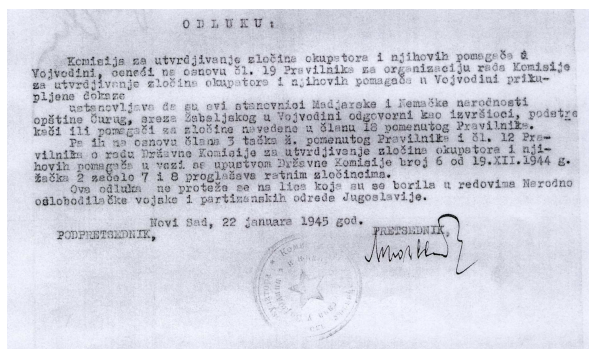
A Bizottság idézett számú határozatának kimondó részének szövege, amely vidékünkön valójában meglapozta a kollektív bűnösség elvét, a következőképpen van megfogalmazva:

– A Megszállók és Segítőik Vajdasági Bűncselekményeit Megállapító Bizottság, értékelve a Megszállók és Segítőik Vajdasági Bűncselekményeit Megállapító Bizottság Szervezéséről és Munkájáról szóló Szabályzat 19. szakasz alapján begyűjtött bizonyítékokat,

megállapítja, hogy a vajdasági zsabalyi járáshoz tartozó Csurog község minden magyar és német nemzetiségű lakosa elkövetőként, bujtogatóként és segítőként felelős az említett szabályzat 18. szakaszában említett bűntettekért,

minek alapján, az említett Szabályzat 3. szakaszának zs. pontja és a Megszállók és Segítőik Vajdasági Bűncselekményeit Megállapító Bizottság Szabályzatának 12. szakasza alapján, az Állami bizottság 1944. december 19-i 6-os számú Utasítása 2. pontjának 7. és 8. elvével összefüggésben, háborús bűnösökké nyilvánítja őket.

Ez a határozat nem terjed ki azokra a személyekre, akik Jugoszlávia Népfelszabadító Hadserege és a partizán egységek soraiban harcoltak – írja az okiratban.

2. A dokumentumot a Bizottság elnöke, vélhetően Mijačević Petar írta alá. Erre a Zločini okupatora u Vojvodini 1941/1945, Bačka i Baranja, knjiga 1 / A megszállók vajdasági bűncselekményei 1941-1944, Bácska és Baranja, 1. könyv c. kiadvány bevezetője alapján lehet következtetni, mivel az említett dokumentumom lévő aláírás olvashatlan.

A hét sűrűn gépelt oldalból álló határozat részletesen leírja a Bizottságnak a csurogi eseményekkel kapcsolatos nézeteit, amire aztán a döntését alapozta. A dokumentum szerint az 1942. január 26-ig tartó, „nyolc napos razzia alatt több mint 1300 (szerb – B. A. megj.) személyt öltek meg, rabolták ki az elhagyott lakásokat és tulajdonítottak el javakat”. A Bizottság külön kiemeli, hogy „sem a razzia előtt, sem a razzia után egyetlen csurogi sem ítélte el ezt a véres rablást”.

Szerb történészek véleménye szerint a kollektív bűnösség elvét megalapozó bizottsági döntés meghozatalára csak a csurogi magyarokra vonatkozóan került sor. A szablyai és mozsori magyarokkal kapcsolatos ilyen döntés létezéséről a történészek nem tudnak, illetve ismert történelmi források erre nem utalnak. Ez azonban még növeli is az elkövetők felelősségét.

A terepen aztán – a Bizottság utasítása alapján – nem csak hogy táborba hurcolták Csurog, Zsably és Mozsor „fasiszta” (magyar) lakosságát, de még a vagyonukat is elkobozták. Amikor pedig a járeki, illetve szépligeti (Gajdobra) és veckerlefalvi (Nova Gajdobra) tábort felszámolták, az onnan távozóknak kiállított „bizonylatban” megtiltották, hogy ebbe a három faluba, illetve szülőhelyükre visszatérjenek. Vélhetően ez hozzájárult, hogy a szablyai és a mozsori magyarokat is kollektív bűnösöknek tartják. A három falu lakossága azóta „legfeljebb, ha anyakönyvi kivonatért tér vissz időnként, egyre ritkábban, egykori falujába, a hajlékának azonban általában a tájékára sem néz” – írja Matuska Márton A megtorlás napjai c. könyvében (Forum, 1991. 201. o.).

A Bizottság határozatát, tartományi szervről lévén szó, a Tartományi Képviselőház is – az említett rezolúció által – semmissé nyilváníthatta volna, de ezt nem tette meg.

Az 1944. évi csurogi áldozatoknak emelt, vörös festékkel leöntött kereszt (Magyar Televízió)

3. 1942 elején az előző év tavaszán Magyarországhoz csatolt Bácskában felerősödött a jugoszláv (szerb) partizánok tevékenysége. Az ún. Sajkásvidéken a magyar csendőrség katonai alakulatokkal együttműködve felszámolt egy partizáncsoportot. Az elszünetelt néhány fős veszteség megtorlásaként 1942. január 12. és 15. között a Feketehalm-Czeydner Ferenc altábornagy, Grassy József vezérkari ezredes, Deák László ezredes és Zöldy Márton csendőr százados vezette katonai és csendőri alakulatok

razziát tartottak a rejtőzködő partizánok felkutatására. A razziát ezután az altábornagy és társai önhatalmú akciójaként (január 20. és 23.) között kiterjesztették a környező községek szerb és zsidó lakosságára, majd Újvidék városára is. A vérengzés során több ezer főként ártatlan polgári, többségében szerb illetve zsidó személyt lőttek agyon a nyílt utcán vagy géppuskáztak a jeges Dunába (Újvidéken), vagy Tiszába (Zsablyán, Csurogon), Mozsoron és Óbecsén, de ugyanúgy megtorolták a magyar kommunisták szervezkedéseit is (például Óbecsén). (Bővebben:

http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ajvid%C3%A9ki_v%C3%A9rengz%C3%A9s_%281942%29)

Az újvidéki razzia néven elhíresült tömeggyilkosságok áldozatainak pontos számáról, így a csurogi szerb áldozatokról is eltérő adatok vannak. Úgy tűnik, hogy ezek az adatok a történészek által se nincsenek a kellő módon, alaposan és tárgyilagosan feldolgozva.

A Megszállók és Segítőik Vajdasági Bűncselekményeit Megállapító Bizottság, a 2/45 számú, 1945. január 22-i keltezésű szigorúan bizalmas határozatában (a 6. oldalon) azt írja, hogy Csurogon „több mint 1300” személyt öltek meg. Ugyanennek a Bizottságnak az 1946-ban kiadásra került (már említett) könyve, a 309–318. oldalain azonban a csurogi razzia 760 áldozatának a nevét sorolja fel (akik között magyar és német nevek is előfordulnak).

Dr. Aleksandar Kasaš Madari u Vovodini (Magyarok a Vajdaságban) 1941-1946 című, 1996-ban Újvidéken megjelent könyvének 83. oldalán – egy másik történész, Z. Golubović, Racija u Južnoj Bačkoj / Razzia Dél-Bácskában... című könyvének 91. oldalára hivatkozva – azt írja, hogy a „Sajkás-vidéki razziában 2.345 lakost öltek meg”.

A csurogi Razzia 1942 nevű civil egyesület újabban – a Vuk Jeremić szerb külügyminiszterhez intézett levelében, amelyben azt követelte, hogy a szerbek számára sértő „Délvidék” kifejezés használata miatt intézzen tiltakozó levelet a magyar kormányhoz, mivel az a szerbek számára „az 1942-es razziát jelenti” –, azt írja, hogy a razzia során „Csurogon nem kevesebb, mint 3500 szerbet öltek meg a magyarok”. A szervezet a képviselői – dicséretükre mondva – jelen voltak az 1944-45-ös ottani magyar áldozatok tömegsírjánál tartott legutóbbi (2011. évi – B. A. megj.) megemlékezésen – olvasható Ternovác István: Vihar a biliben „Délvidék” miatt c. írásában (<http://www.vajma.info/cikk/tukor/4559/Vihar-a-biliben-Delvidek-miatt.html>, 2011. november 30., 14:04).

Az a 1942-es áldozatok számára vonatkozó nagymértékben eltérő, mások szerint „felturbózott” adatok megkövetelik a történészeket ennek a véres történelmi eseménynek a részletes és tárgyilagos felkutatását.

Népiptás büntette

1. A Sajkás-vidéken 1942-ben és 1944-ben – az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) a népiptás büntetetének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló 1948. évi egyezményének II. cikkébe (a mellékletben) foglalt – népiptás büntette történt.

A délvidéki események már a II. világháború idején botrányt kavartak. A tetteseket még 1943-ban a Horthy-rendszer alatti Magyarországon felelősségre vonták, és 15 felelősnek tartott honvéd- és csendőrtiszt ellen bírósági eljárás indult. Az összes hadviselő fél közül egyedül Magyarország, személy szerint Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke rendelt el saját hadseregének egységei ellen lakossággal szemben elkövetett atrocitások miatt vizsgálatot (bővebben lásd a Wikipedia idézett oldalán). A magyar parlament pedig 1942. júliusában tárgyalta az eseményekről. Megállapítást nyert, hogy a razziának „2250 délvidéki lakos lett az áldozata” (Kasaš, idézet könyv 97. o.).

1943-ban az ügyet újra elővették. Az 1943. decemberi Vkf. (Vezérkari főnök – B. A. megj.) bírósági tárgyalás vádlottjai:

- Honvédtisztek: Vitéz Feketealmy-Czeydner Ferenc nyugállományú altábornagy, vitéz Grassy József magyar királyi vezérőrnagy, vitéz Deák László nyugállományú ezredes.
- Csendőrtisztek: Horkay József és vitéz Gaál Lajos magyar királyi csendőr ezredesek, vitéz Báthory Géza és Fóthy Ferenc nyugállományú csendőr alezredesek, Stepán László, dr. Kun Imre, dr. Csáky József, Bandur Károly, dr. Kacsokics Balázs, dr. Képíró Sándor, dr. Zöldy Márton magyar királyi csendőr századosok és Gerencsér Mihály magyar királyi csendőr főhadnagy.

A fő felelősöket a tárgyalás során halálra ítélték, majd a háború után kiadták Jugoszláviának, ahol népbírósági ítélettel háborús bűnösökként kivégezték őket (bővebben lásd a Wikipedia idézett oldalán).

2. A szerb részről mind a mai napig nem történt meg a magyarok elleni 1944-1945-ös vérengzések beismerése, elmaradt a bocsánatkérés, az elkövetők megnevezése és a felelősségre vonása is. Újabb azonban némi előrelépés mégis történt:

– A Csurogon az egykori sintérgödörnél, az 1944-45-ben kivégzett magyarok tömegsírnál tartott 2011. október 31-i megemlékezésen a magyar állam, a vajdasági magyar pártok és civil szervezetek, valamint az áldozatok hozzátartozói mellett ez alkalommal a csurogi szerbség képviselői is megjelentek. Milan Radomir, az 1942-es csurogi razzia emlékét ápoló civil szervezet elnöke és titkára, Mina Jurišin is megjelentek a rendezvényen és virágot helyeztek a többszörösen tönkretett és megalázott emlékkereszt tővébe.

Mina Jurišin (a képen), az 1942-es csurogi razzia emlékét ápoló civil szervezet titkára ezt mondta az egybegyűlt magyaroknak:

– Egyesületünk két éve alakult meg azzal a céllal, hogy megőrizzük az 1942 januárjában bekövetkezett sajkásvidéki, újvidéki, óbecsei és szenttamási razzia ártatlan áldozatainak az emlékét. E mellett mi küzdünk az összes ártatlan áldozat jogaiért, megbecsülésükért, valamint a rájuk való méltóságteljes megemlékezésre való jog biztosításáért. Azért vagyunk most itt, Magukkal, hogy egyetlen ártatlan áldozat se legyen elfeledve, hogy soha ne ismétlődjenek meg az 1942-es, 1944-es és 45-ös történések. Béke poraikra! (Ternovác István: Szerb együttérzők a csurogi megemlékezésen, <http://www.vajma.info/cikk/tukor/4494/Szerb-egyutterzok-a-csurogi-megemlekezesen.html>, 2011. október 30., 21:17, és t.: Csurogi megemlékezés: Szerb-magyar megbékélés küszöbén?, <http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/12531/Csurogi-megemlekezes-Szerb-magyar-megbekeles-kuszoben.html>, 2011. október 30., 21:20).

3. Kollektív bűnösség, vagy felelősség nem létezik. Ezt a fogalmat a jog nem ismeri. Csak az egyéni, illetve személyi felelősséget. A csurogi, zsabylai és a mozsori magyarokra azonban továbbra is érvényes a kollektív bűnösség elve. Ez az elv, nehogy él, hanem újból bekerült a szerb jogrendszerbe: A vagyon visszaszámításáról és a kártalanításról szóló 2011. október 6-án hatályba lépett törvény 5. szakasza 3. bekezdése 3)-as pontja szerint nem jogosult a vagyon visszaszámítására és a kártalanításra „az a személy, aki a második világháború alatt a Szerbia Köztársaság területén tevékenykedő megszálló erők tagja volt és annak örökösei”.

A vajdasági magyar és a magyarországi magyar vezetők egyöntetű értékelése szerint ez a megfogalmazás „kollektíve bűnösnek” bélyegezte meg a délvidéki magyarságot, kizárva azt a vagyon-visszaszámításból és a kárpótlásból.

De mi az apropója ennek az írásnak? – kérdezné a Tisztelt Olvasó. Az, hogy a szerb parlament mai napon (2011. december 5-én) – 121 igenlő, öt nemleges és egy tartózkodó szavazattal – elfogadta a rehabilitációról szóló törvényt, amely a vajdasági magyarokra nézve hátrányos rendelkezéseket tartalmaz.

A jogszabály a szerb törvényhozás történetében talán először említi, hogy „a törvény erejénél fogva rehabilitálják azokat a személyeket is, akiket a kollektív bűnösség elve alapján háborús bűnösöknek illetve háborús bűncselekmények részvevőinek nyilvánítottak, és nem vesztették el a jugoszláv állampolgárságukat, nem követtek el háborús bűnöket és nem vettek részt háborús bűncselekményekben”.

Ez a megfogalmazás azonban a csurogi, zsablyi és mozsori és magyarok esetében nem törli a kollektív bűnösséget, mivel a rehabilitálást neki is személyenként kérelmezniük kell a bíróságnál.

A „törvényes rehabilitáció” egyébként sem helyettesítheti egy olyan nyilatkozat elfogadását a szerb képviselőházban, amely elítéli az 1944-1945-ös vérengzéseket, és amely eltörli a csurogi, zsablyai mozsori magyarokra kimondott, a mai napig fenntartott „kollektív bűnösséget” és koholt vádakat, biztosítaná az áldozatoknak kijáró végtisztesség és méltó megemlékezés jogát, valamint az események hatékony tudományos feltárását és az elkövetők megnevezését.

A szerb parlament „változatlan formában” formában fogadta el a rehabilitációs törvény szövegét – amit a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) követelt, a magyar kormány pedig támogatott. A Vajdaságban élő őshonos magyar közösségünk számára hátrányos törvény utólagos magyarozatára és módosítására Szerbia uniós tagjelölti státusának esetleges (december 9-i) jóváhagyását követően már nemigen lesz jogi lehetőség. Az ezzel járó minden politikai és egyéb felelősség a szerb parlament magyar képviselőire, valamint a VMSZ elnökére hárul.

Újvidék, 2011. december 5.

Bozóki Antal

(ENSZ) Egyezmény a népirtás büntetvényének megelőzéséről és megbüntetéséről

Jóváhagyva és aláírásra, illetve ratifikálásra vagy csatlakozásra ajánlva a Közgyűlés

1948. december 9. napján kelt 260 A (III) számú határozatával

Hatálybalépés: 1951. január 12., a XIII. cikknek megfelelően

A Szerződő Felek,

tekintetbe véve, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 1946. december 11. napján kelt 96 (I) számú határozatában kinyilvánította, hogy a népirtás a nemzetközi jogba ütköző és az Egyesült Nemzetek Szervezete szellemének és céljainak ellentmondó bűncselekmény és hogy azt a civilizált világ elítéli;

elismerve, hogy a népirtás a történelem mindegyik korszakában nagy veszteségeket okozott az emberiségnek;

meggyőződve arról, hogy az emberiségnek ettől a gyűlöletes csapástól való megmentésére nemzetközi együttműködés szükséges;

megegyeztek az alábbiakban:

I. cikk

A Szerződő Felek megerősítik, hogy a népirtás függetlenül attól, hogy békében vagy háborúban követik el, a nemzetközi jogba ütköző bűncselekmény és kötelezik magukat arra, hogy ellene megelőző rendszabályokat fogantossanak, elkövetését pedig megbüntetik.

II. cikk

A jelen Egyezmény népirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi¹, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti:

- a) a csoport tagjainak megölése;
- b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása;
- c) a csoportra megfontolva² oly életfeltételek ráerőszakolása, amelyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése;
- d) oly intézkedések tételése, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása;
- e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele.

¹ Az Egyezményt kihirdető magyar jogszabály (az 1955. évi 16. törvényerejű rendelet) az „etnikai” (az angolban „ethnic”) szó a „népi” jelzővel van felcserélve (Majtényi – Vizi megjegyzése, idézett kiadvány 31. o.).

² Az Egyezményt kihirdető magyar jogszabály a „szándékosan” (angolul „deliberately”) szó helyett a „megfontolva” (angolul „premediated”) kifejezést használja (Majtényi – Vizi megjegyzése, idézett kiadvány 31. o.).